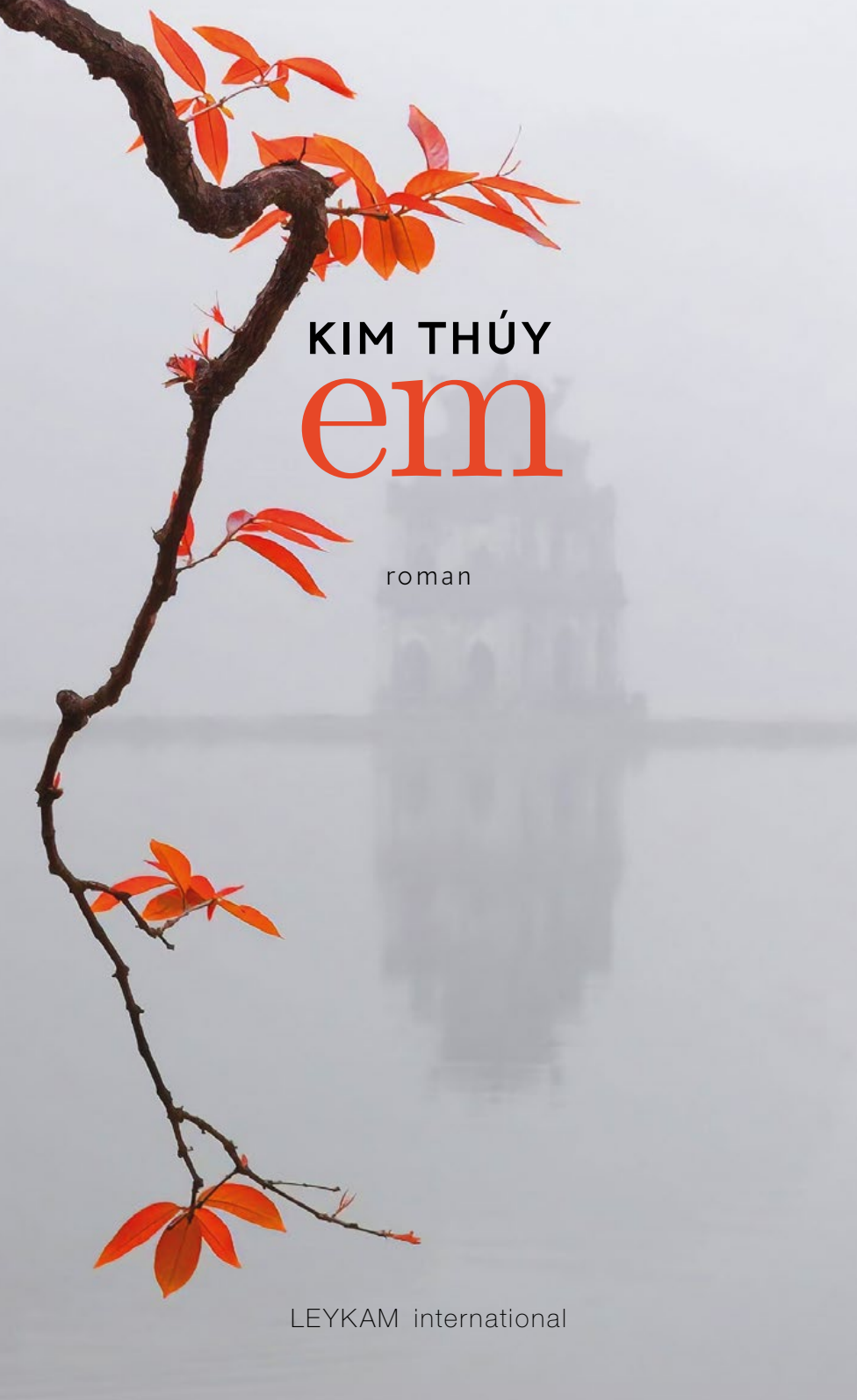

KIM THÚY

em

roman

LEYKAM international

KIM THÚY

em

LEYKAM international

NAKLADNIK
Leykam international d.o.o., Ilica 42, HR-10000 Zagreb
www.leykam-international.hr

ZA NAKLADNIKA
Jürgen Ehgartner

UREDNICA
Eugenia Ehgartner

PRIJEVOD S FRANCUSKOGA
Mirna Sindičić Sabljo

LEKTURA I KOREKTURA
Neli Mindoljević

© Leykam international d.o.o., Zagreb 2024.
Nijedan dio ove knjige ne smije se umnožavati,
fotokopirati ni na bilo koji drugi način reproducirati
bez nakladnikova pismenog dopuštenja.

Originally published in the French language (Canada) under the title: Em
Copyright © 2020, Les Éditions Libre Expression, Montréal, Canada

Knjiga je objavljena uz financijsku potporu
Ministarstva kulture i medija
Republike Hrvatske.

Republika Hrvatska Ministarstvo kulture i medija
Republic of Croatia Ministry of Culture and Media

ISBN 978-953-340-190-4

CIP zapis dostupan u računalnom katalogu Nacionalne i
sveučilišne knjižnice u Zagrebu pod brojem 001237197.

ILUSTRACIJA NA NASLOVNICI
© Pixabay (Phuong Luu)

AUTORICA FOTOGRAFIJE
© Karine Levesque

GRAFIČKO OBLIKOVANJE
Tvrtko Gregurić

TISKARA
Denona d.o.o., Zagreb
Tiskanje dovršeno u kolovozu 2024.

KIM THÚY

em

roman

Prevela s francuskoga
Mirna Sindičić Sabljo

Zagreb, 2024.

Pojam *em* u prvom redu označava
mlađeg brata ili mlađu sestru u obitelji;
ili najmlađeg, ili najmlađu, među prijateljima;
ili ženu u ljubavnom paru.
Volim vjerovati da je riječ *em* homonim riječi
„aime”, imperativa glagola „voljeti”
na francuskom jeziku.*
Voli. Volimo. Volite.

* Glagol „aimer” na francuskom jeziku.

Jedan od početaka istine

Rat, ponovno. Dobro se uvlači u cijelo područje sukoba i pronalazi svoje mjesto čak i u procijepima zla. Izdaja nadopunjuje junaštvo, ljubav koketira s napuštanjem. Neprijatelji napreduju jedni drugima ususret, vođeni jednim jedinim ciljem, pobjedom. U toj zajedničkoj im zadaći, čovjek se iskazuje istovremeno snažnim, ludim, kukavicom, odanim, velikim, prostim, nevinim, neznalicom, vjernikom, okrutnim, hrabrim... Eto, zbog toga rat. Ponovno.

Ispričat ću vam istinu, ili barem istinite priče, no samo jednim dijelom, nepotpuno, otprilike. Zato što ne mogu dočarati sve nijanse nebeskog plavetnila u trenutku u kojem je marinac Rob čitao pismo voljene djevojke dok je, u to isto vrijeme, u trenutku predaha, lažnog smiraja, pobunjenik Vinh pisao svoje pismo. Je li to bila nebeskoplava ili azurno-plava, ili više francusko plava ili modrikasta boja? Koliko je kilograma brašna od manioke bilo u kanti u trenutku u kojem je *private* John otkrio popis u njemu skrivenih pobunjenika? Je li brašno bilo netom samljeveno? Koja je bila temperatura vode u trenutku kad je Gosp. Út bačen na dno bunara, netom prije nego što ga je narednik Peter spalio

bacačem plamena? Je li težina Gosp. Úta iznosila polovicu ili čak dvije trećine Peterove težine? Je li Petera uznemirio svrbež od uboda komaraca?

Čitavih noći pokušavala sam razumjeti Travisov postupak, Hoaovu sramežljivost, Nickovu prestravljenost, Tuânov očaj, rane od metaka jednih te pobjede u šumi, gradu, pod kišom, u blatu drugih… Svake noći, u ritmu zvuka kocaka leda koje su padale u pretinac mog zamrzivača, istraživanja su mi otkrivala da moja mašta nikad neće uspjeti obujmiti cijelu stvarnost. U jednom se svjedočenju vojnik prisjeća da je vidio neprijatelja koji u zanosu trči prema tenku noseći na ramenu 1,3 m dugu pušku M67, koja teži sedamnaest kilograma. Taj je vojnik pred sobom vidio čovjeka spremna umrijeti kako bi ubio svoje neprijatelje, spremna ubiti odlazeći u smrt, spremna dopustiti smrti da trijumfira. Može li itko shvatiti takvo samožrtvovanje, takvu posvećenost stvari?

Kako si zamisliti da je majka u stanju nositi svoje dvoje sitne dječice stotinama kilometara kroz džunglu, privezujući jedno za granu, kako bi ga zaštitila od zvijeri, dok prenosi drugo, koje potom također priveže na jednak način i vrati se po prvo kako bi s njim prešla taj isti put? Ipak, ta mi je žena glasom devedesetdvogodišnje borkinje pričala o tom putu. Iako smo razgovarale šest sati, još uvijek mi nedostaje tisuću detalja. Zaboravila sam je pitati gdje je pronašla užad i nose li njezina djeca i danas na svojim tijelima tragove vezivanja. Tko zna jesu li

ta sjećanja izbrisana kako bi napravila mjesta samo za jedno, ono okusa divljih gomolja koje je prethodno sažvakala ne bi li njima nahranila djecu? Tko zna…

Ako vam se srce steže dok čitate ove priče o predvidljivu ludilu, neočekivanoj ljubavi ili o svakodnevnu junaštvu, budite svjesni da bi vam potpuna istina vjerojatno izazvala srčani zastoj ili euforiju. U ovoj je knjizi istina fragmentirana, nepotpuna, nedovršena u vremenu i prostoru. Znači li to da je ona još uvijek istina? Prepuštam vam da sami date odgovor na to pitanje, u skladu s vašom osobnom pričom, vašom istinom. U međuvremenu, obećavam vam određen red u emocijama i neizbježan nered u osjećajima u riječima koje slijede.

KAUČUK

Bijelo zlato curi iz rana nanesenih stablima kaučuka. Maje, Azteci, narodi Amazonije stoljećima su tu tekućinu skupljali te od nje izrađivali cipele, nepromočive tkanine i balone. Isprva, nakon otkrića, europski su se istraživači njome služili za proizvodnju plastičnih vrpca koje pridržavaju podvezice. U osvit XX. stoljeća, potražnja je u frenetičnom ritmu rasla zbog porasta broja automobila koji su preobražavali krajolik. Potrebe su uskoro postale tako velike i žurne da se trebalo okrenuti proizvodnji sintetičkog lateksa, materijala koji danas zadovoljava sedamdeset posto naših potreba. Bez obzira na sav u laboratoriju uložen napor, samo prirodni lateks, čije ime znači „suze (*caa*) stabla (*ochu*)" može izdržati ubrzanje, pritisak i toplinske raspone kojima su izloženi kotači zrakoplova i zglobovi svemirskih letjelica. Kako ljudi uspijevaju povećati svoju brzinu, tako raste potreba za prirodnim lateksom, brzinom kojom se Zemlja okreće oko Sunca, u skladu s pomrčinom Mjeseca.

Zahvaljujući svojoj elastičnosti, otpornosti i nepromočivosti, prirodni lateks naše udove obavija poput druge kože, ne bi li nas zaštitio od posljedica žudnje.

Tijekom Francusko-pruskoga rata 1870. godine, i one sljedeće, postotak spolno prenosivih bolesti među vojnim snagama porastao je s manje od četiri na više od sedamdeset i pet posto, što je potom, tijekom Prvoga svjetskog rata, nagnalo njemačku vladu da u vrijeme akutnog manjka kaučuka prioritet da proizvodnji prezervativa za zaštitu vojnika.

Uistinu, metci ubijaju, no možda i žudnja također.

ALEXANDRE

Alexandre je vješto disciplinirao šest tisuća vijetnamskih radnika odjevenih u dronjke. Njegovi su radnici umješnije od njega zabijali mačete u deblo kaučuka kako bi potekle prve suze, pod četrdeset i pet stupnjeva u odnosu na vertikalu. Brže bi od njega podmetali spremnike izrađene od kore kokosova oraha u koje bi kapale kapljice lateksa skupljene u donjem kutu rane. Alexandre je ovisio o njihovoj pouzdanosti, iako je bio svjestan da radnici pod okriljem noći šapuću protiv njega i smišljaju načine pobune, isprva protiv Francuske, potom protiv njega, a posredno protiv Sjedinjenih Američkih Država. Tijekom dana morao je pregovarati s američkom vojskom o broju stabala koje treba srušiti kako bi kamioni, džipovi, tenkovi mogli proći, u zamjenu za zaštitu od bombardiranja i prskanja defolijanata.

Radnici su znali da su stabla kaučuka vrjednija od njihova života. Zato su se skrivali ispod velikodušnih krošnji još uvijek neoštećenih stabala, bili oni zaposlenici, pobunjenici ili oboje. Alexandreov strah da će ga jedne noći probuditi prizor plantaže u plamenu počivao je u njegovu odijelu od sirova lana. Strah od pomisli da će biti ubijen na spavanju

nadvladao je okružujući se slugama i mladim ženama, njegovim *con gái*.

U danima kad bi cijena kaučuka ponovno pala, ili kad bi kamioni natovareni balama kaučuka upali u zasjedu na putu prema luci, Alexandre bi vrludao među redovima stabala u potrazi za rukom čiji bi prsti mogli otvoriti njegovu šaku, poslušnim jezikom koji bi rastvorio njegove stisnute zube, uskim procijepom među nogama koji bi mogao obuzdati njegov bijes.

Iako su bili nepismeni i o putovanju izvan vijetnamskih granica nisu mogli ni sanjati, većina je radnika razumjela da sintetski kaučuk osvaja ostatak svijeta. Njihovi su strahovi bili istovjetni Alexandreovim, što je mnoge među njima potaknulo na napuštanje plantaže te potragu za novim životom u gradovima u kojima je nazočnost Amerikanaca – uskoro desetaka tisuća njih – nudila nove mogućnosti, nove načine življenja i umiranja. Neki bi se pretvorili u trgovce šunkom marke SPAM, sunčanim naočalama ili granatama. Oni koji su bili sposobni brzo uhvatiti muzikalnost engleskog jezika, postajali su tumači. Dok su oni smjeliji odlučili nestati u tunelima prokopanim ispod nogu američkih vojnika. Umirali su kao dvostruki agenti, između dviju borbenih linija ili četiri metra pod zemljom, razneseni bombama ili izgrizeni ličinkama koje su se uvlačile pod njihovu kožu.

Onoga dana kad je Alexandre shvatio da je narančasti agens poprskan po obližnjoj šumi uzrokovao

trovanje četvrtine stabala na njegovoj plantaži i da su komandosi komunističkog pokreta otpora prerezali grlo njegova usnulog predradnika, zaurlao je.

Iskalio se na Mai, koja mu se našla na putu, onom koji je vodio od bijesa do obeshrabrenosti.

MAI

U kolonijalno vrijeme Francuska je Indokinu, a time i Vijetnam, poimala područjem koje može gospodarski izrabljivati, više nego naseljeničkom kolonijom. Uključila se u utrku proizvođača kaučuka sadeći u toj zemlji stabla te biljke. Trebalo je biti iznimno uporan kako bi se usred džungle zadržali zemljoradnici koji će iskorijeniti šumu bambusa, čije je korijenje prodrlo duboko u tlo, i potom, na tom istom mjestu, zasaditi stabla kaučuka s kojih će zatim od zore do sumraka sakupljati sokove. Svaka dobivena kap lateksa vrijedila je svake kapi prolivene krvi ili znoja. Stabla kaučuka mogla su krvariti dvadeset i pet, trideset godina, dok bi se jedan od četvorice ljudi, među osamdeset tisuća radnika zaposlenih na plantažama, srušio mnogo prije toga. Te tisuće mrtvih i dalje kroz šuškanje lišća, žamor grana i dah vjetra pokušavaju shvatiti zašto su za svojega života tropsku šumu zamijenili stablima iz Amazonije, zašto su je osakatili, zašto su navukli strance na glavu, te visoke ljude, blijeda lica i dlakave kože, koji nisu nimalo nalikovali njihovim predcima košćatih tijela i kose crne poput ebanovine.

Mai je bila brončane puti kao i radnici, a Alexandre se držao poput kralja vlasnika imanja. Alexandre je upoznao Mai u bijesu. Mai je susrela Alexandrea u mržnji.

COOLIE

Od prošloga se stoljeća ta riječ upotrebljava u brojnim državama, na pet kontinenata. Najprije, i prije svega, označava radnike kineskog i indijskog podrijetla, prevezene brodovima pod zapovjedništvom istih kapetana kao u vrijeme trgovine robljem.

Po dolasku na odredište, radnici su poput životinja radili na plantažama šećerne trske, u rudnicima, na izgradnji željeznice te bi nerijetko umirali prije isteka svojih petogodišnjih ugovora, ne primivši obećanu i sanjanu plaću. Trgovačke kompanije koje su ih prevozile unaprijed su prihvaćale činjenicu da će ih dvadeset, trideset ili četrdeset posto „iščeznuti" tijekom putovanja morem. Indijci i Kinezi koji su doživjeli istek svojih ugovora u britanskim, francuskim i nizozemskim kolonijama nastanili su se na Sejšelima, u Trinidadu i Tobagu, na otočju Fidži, Barbadosu, Guadalupi, Martiniku, u Kanadi, Australiji, Sjedinjenim Američkim Državama… Prije kubanske revolucije, najveća kineska četvrt u Latinskoj Americi nalazila se u Havani.

Za razliku od indijskih radnika, među kojima su bile i žene pobjegle od nasilnih supruga ili ekstremnih životnih prilika, među kineskim radnicima nije

bilo žena: Kineskinje nisu zagrizle mamac. Kinezi u egzilu, u udaljenim kolonijama, bez mogućnosti povratka na svoje ognjište, utjehu su tražili u naručju lokalnih žena. Svi oni koji su odoljeli samoubojstvu, izgladnjivanju i zlostavljanju udružili su se i počeli objavljivati novine, osnivati klubove i otvarati restorane. Zahvaljujući njihovoj rasprostranjenosti, pržena riža, umak od soje i *wonton* juha postali su planetarno poznati.

Jedan od trojice radnika iz Indije imao je priliku udvarati se Indijki, koja se također otisnula u pustolovinu, utječući time na svoj status žene, kao i na kastinsku podjelu. One su imale priliku birati, pa čak i primati miraz, umjesto da ga donose. Taj novi odnos snaga u muškaraca je izazvao strah da neće pronaći suprugu, ili da će je izgubiti. Prijetnju su vidjeli u susjedima, prolaznicima te u samim ženama. Neki su muškarci svoje supruge zatvarali u zabarikadirane kuće, drugi bi ih opasali užadi, kao kad vrpcom omatamo kutiju s darom. Moć žena suočena sa strahom muškaraca uzrokovala je smrt, fatalnu.

Robovi te kineski i indijski radnici izmješteni su iz svojih prirodnih staništa, dok su vijetnamski radnici ostali kod kuće te živjeli u sličnim uvjetima koje su im nametnuli izmješteni koloni.

ALEXANDRE I MAI

Mai je dobila u zadatak doseliti se na Alexandreovu plantažu. Bila je sretna zato što je svakoga dana mogla spasiti nekoliko stabala; na njima bi napravila predubok rez, na taj način sprečavajući da sok ponovno poteče, da ponovno krvari u korist vlasnika plantaže. Svakoga je jutra ustajala u četiri sata te ljubav prema domovini iskazivala uništavajući gazdu Alexandrea, polagano ga usmrćujući: stablo po stablo, urez po urez, poput kineskih careva. *Death by a thousand cuts.*

Njezinu je misiju okončala ljubav prema Alexandreu.

Alexandre je Mai odvukao u sobu povlačeći je za kosu. Naredio joj je da čini ono što rade njegove *con gái.* Mai ne samo da je to odbila, već se sa sjekirom u ruci nadvila nad njega, spremna prerezati mu grlo pod četrdeset i pet stupnjeva u odnosu na vertikalu.

Mai je namjeravala ubiti Alexandrea ili ga, u najmanju ruku, protjerati s teritorija, potom iz zemlje. Alexandre je bio stari vuk, otvrdnuo zbog bogatstva koje mu je lateks donosio, uboda crvenih mrava i toplog povjetarca koji je palio njegovu galsku kožu.

Ovaj je trenutak iščekivala od dolaska na plantažu. Vođena željom za ubijanjem, za osvećivanjem svojega naroda, bacila se na Alexandreove oči, dvije loptice od žada. Pokolebala ju je smirenost njegova pogleda, njezin buntovnički zanos zaustavljen je iznenadnim dojmom povratka u rodni grad, mirno i gusto zelenilo zaljeva Hạ Long. A Alexandre se, zamoren time što ga nitko ne voli, prepustio, priželjkujući dug odmor, svršetak stoljetne borbe koja neprekidno traje u ovoj čudnoj zemlji koja je igrom slučaja postala njegovom.

Da je znanstvenicima bila poznata Maina i Alexandreova ljubavna priča, možda bi štokholmski sindrom nazvali sindromom Tây Ninh, Bên Cui, Xa Cam… Mai, odlučna adolescentica, zanesena samonametnutom misijom, nije znala kako ostati nepovjerljiva prema ljubavi i njezinim apsurdnostima. Nije znala da zanos srca može biti zasljepljujući od podnevna sunca, bez ikakva upozorenja ili logike. Ljubav, kao i smrt, ne treba dvaput kucati da bi je se čulo.

Maina i Alexandrova iznenadna zaljubljenost, koja će se s vremenom pretvoriti u ljubav, djelovat će na njihovu okolinu. Idealistični i romantični sanjari u toj bi vezi rado vidjeli navještaj boljega, sjedinjenijeg, isprepletenijeg svijeta. Realisti i aktivisti osudit će bezobzirnost, čak neopreznost, zamućivanja granica obrtanjem uloga.

Na tom mjestu spajanja bliskosti i suparništva, u Tâminu rođenju, djeteta gospodara i njegove

radnice, dvaju neprijatelja, bilo je ipak nečeg banalno svakodnevnog.

TÂM, ALEXANDRE I MAI

Tâm je odrastala u nježnom i zaštićenom gnijezdu svoje male obitelji, između Alexandreove privilegiranosti zbog posjedovanja vlasti i Maina srama zbog izdaje domoljubne stvari. Rođendanska torta s kremom od maslaca predstavlja opipljivu granicu koja je odvaja od djece iz sela u kojemu žive radnici sa svojim obiteljima. Alexandre i Mai, njezini roditelji, dadilja, vrtlar, kuharice čine njezin uzak krug, s djecom radnika nikada se nije imala prilike igrati. No onoga dana kad se suprotstavljene strane odluče otvoreno sukobiti, svi su se susreli na istom bojištu. Metci ne razlikuju one koji na dimu suše kaučuk od onih koji pohađaju satove klavira. Prije nego što bi ispustili posljednji dah, istovjetno se postupalo prema onome koji je vukao stotinu kilograma smotanog lateksa i onome koji je ruke upotrebljavao samo za vođenje ljubavi. Prije pojave dronova, prije napada iz daljine, prije nego što se moglo ubijati a da se ne zaprljaju oči ili ruke, područja sukoba uistinu su bila jedina mjesta na kojima su ljudi postajali jednaki međusobno se poništavajući.

Sudbine Alexandrea i Mai na taj su se način zauvijek spojile s onima radnika, svih preminulih na

istome mjestu, tijela nabacanih jednih na druge pod ruševinama i u tišini užasa, usred kiše bljeskova koje se provlače kroz redove stabala.

Sakrivši ih između neprobojne metalne kutije pretvorene u štit i škrinje za posuđe, dadilja je uspjela zaštiti Tâm te je *de facto* postala njezina majka.

TÂM I DADILJA

Tijekom prvoga zatišja, u trenutku kad je zvuk ventilatora bio jedini, ponavljajući, zvuk koji je parao tišinu vile natopljene svjetlom, dadilja je izvukla Tâm iz njihova skrovišta. Skupa su trčale u smjeru suprotnu od tvornice, daha u ritmu koraka, dok su ptice utihnule, daleko od tijela koja gube svoj identitet, svoju važnost. Ogoljelo tlo više nije bilo podij na kojem su plesali sunce i lišće. Tropska je klima, ničim filtrirana, postala brutalna, nemilosrdna. Zahvaljujući velikodušnosti dječaka koji je vukao svojega vodenog bika, vojnika koji je upravljao džipom, prijevoznika praznih krčaga, nakon nekoliko tjedana stigle su u dadiljino rodno selo. Lica skrivena pod naslagama prašine, Tâm je upoznala novog „starijeg brata" i svoju novu „baku". Prljavština ceste potamnila je njezinu svijetlu kosu i oči boje karamela, a vjetar izblijedio crvene ruže na njezinoj haljini. Poput iščupana cvijeta, njezino je djetinjstvo uvenulo prije nego što je procvalo.

Tâm je tri godine živjela u My Lai. Od „bake" je naučila kako odvojiti zrnca riže koja su padala iz plastova sijena tijekom vršenja i ispiranja. U My Lai, i ostalim selima, brojnu su djecu podizale bake

i djedovi. Iz potrebe, svi članovi obitelji podupiru osobu sposobnu pronaći najbolje plaćeni posao. Iz dužnosti, onaj tko bi taj posao dobio, zauzvrat bi ih izdržavao. Iz ljubavi, roditelji, otac ili majka, svoju djecu napuštaju da ih ona ne bi vidjela kako se tješe nakon salve uvreda u svinjcu ili u kući, dok sakupljaju krhotine zdjelice koja im je bačena u glavu.

SLUŽAVKA I ALEXANDRE

Alexandreova služavka čekala je dulje od dva desetljeća prije nego što je, nakon Tâmina rođenja, zaposlena kao dadilja. Samo je ona preživjela izvanjske i unutarnje oluje, bezgraničnu tugu, bezrazložne ispade svojega gospodara. Po zvuku potpetica na popločanom podu mogla je raspoznati što ga brine. Samo je ona bila u stanju pojmiti koliko mu nedostaje domovina i u kojoj se mjeri opire ukorjenjivanju u Vijetnam. U ranim je danima i dalje oblačio sako te se ponašao poput inženjera, za razliku od svojih prethodnika u raskopčanim, zgužvanim i izblijedjelim košuljama. Prisiljavao se sjediti uspravno na stolici kako mu se, kao njegovim sunarodnjacima, ne bi razvezao jezik. Za razliku od starijih vlasnika plantaža, ruke je zaranjao u crvenu zemlju ne bi li je osjetio u isti trenutak kad i starosjedioci. No, bez žurbe, podmuklo, njegovo je tijelo počelo oponašati ona tijela slična njemu. Nesvjesno, polako je puštao da njegova ruka padne na ukočeni potiljak njegovih radnika, okrivljenih za pad proizvodnje, umjesto da pregleda otrovano korijenje stabala. Pretvorio se u ostarjela ratnika istrošena monsunima, financijskim

nesigurnostima i razočaranjem, sve je više nalikovao ostalim vlasnicima plantaža.

U svojoj petnaestoj godini, dadilja, djevojčica-majka odvojena od svojega djeteta, stupila je u njegovu službu. Isprva je bila služavka služavke gazdine služavke. Posljednja je imala pravo jesti ostatke obroka, iako je upravo ona operušala pile, izvadila utrobu ribi, nožem raskomadala svinju… Na dan odlaska izravno nadređene, naslijedila je obavljanje dužnosti u Alexandreovoj sobi, što je značilo da je trebala bdjeti nad poslodavcem tijekom njegova odmora, a da je on ne primijeti. Promatrajući nabore na plahti mogla je prepoznati noći u kojoj su brige morile Alexandrea i koje je, s glavom među rukama, prosjedio na rubu kreveta. Primjećujući nazočnost vlasi boje ebanovine i mjesta na kojima ih je zatekla, gotovo je mogla opisati koreografiju vođenja ljubavi. Tijekom godina provedenih u Alexandreovoj sjeni otkrila je gdje skriva dio ušteđevine. Postala je čuvarica velike knjige bez stranica, ispunjene novčanicama i zlatnim prstenima nanizanima na lančić, sve od 24-karatna zlata. Svakoga je dana pregledavala tvrdi uvez i brisala otiske Alexandreovih prstiju, kako bi lopovi teže razlikovali taj svezak od ostalih na polici. Bila je sjena koja je slijedila Alexandreovu sjenu. Njegov anđeo čuvar.

DADILJA I TÂM

Tâmin dolazak na svijet omogućio je služavki koja je postala dadilja da ponovno postane majka, da nadomjesti propuštene osmijehe svojega sina ostavljena kod njezine majke u My Laiju. Zaposlenici su je zvali *Chị Vú*, što znači „starija sestra dojilja". Bogate su žene ponekad angažirale mlade majke da doje njihovu djecu, kako ne bi uništile svoje grudi. Vijetnamski je jezik iznimno čedan, no riječ „grudi" izgovara se bez oklijevanja i muke, zato što su u tom kontekstu grudi lišene bilo kakvih erotskih konotacija. S obzirom na to da su gazdarice unajmljivale grudi *Chị Vú*, sebi su dopuštale ponašati se prema njima kao prema objektima, zahtijevajući da hrane isključivo njihovo dijete. Naravno, kad bi pala noć, *Chị Vú* su pokušavale pobjeći k svojoj djeci, riskirajući osvetu i otpuštanje. Većina njih vezala bi se uz dijete koje bi dojile zato što je njihovo dijete, ono koje su porodile, živjelo pet, sto, pet stotina kilometara daleko. Poslodavke su se zbog ljepote odricale majčinskih privilegija, nesvjesne da će se njihova djeca više vezati uz miris znoja *Chị Vú* nego uz onaj uvezene toaletne vodice kojom su si natapale kožu.

Dadilja nije dojila Tâm. Podignula ju je trčeći za njom sa žličicom u ruci, pretvarajući obroke u igre skrivača dviju prijateljica.